

SOLAK. SOLAK, O s m a n l ı k a p ı k u l u
t e ŝ k i l â t ı n d a b i r s ı n ı f a s k e r i n a d ı o l u p ,
yeniçeri ocağının cemâat ortalarından 60, 61, 62 ve 63.
ortaları meydana getirirdi. Kelimenin lügat mânasının
delâlet ettiği üzere, sağ yerine sol ellerini kullandıkları
için hu suretle tesmiye olunmuşlar ve hükümdarın rikâbında
yürümek ve bulunmak vazife'eri do-layısı ile,
pâdişâhın bindiği atın sağında giden solaklar ok atarken,
yay kullanırken solak gibi sol el ile hareket etmeğe, ona
arkalarını dönmemeğe mecbur idiler. Mamafih
pâdişâhın atının sol tarafında yürüyen solaklar sağ ellerini
kullanırlar, fakat onlar da aynı şekilde hareket
ederlerdi (Chalcocondyle zeyli, II, *Desc-ription* kısmı,
s, 7).

Yeniçeri teşkilâtında solak sınıfının teşkilinin
Yıldırım Bayezid zamanında yapıldığı anlaşılmaktadır.
Aşık Paşa-zâde 'den öğrendiğimize göre, Yıldırım
Bayezid ile Timur arasında vuku bulan savaşta,
pâdişâhın yanında Karaca adında bir solak bulunuyordu
ve bozgun başladığı vakit, hükümdarın en yakın bir
muhafızı olan bu solak, efendisini acı bir şekilde tenkit
etmiş idi. Gerek bu kayıt, gerek Yıldırım Bayezid'in
hücum yaparken yanında sâdece bir kaç solak
bulunması, hattâ bunlardan birinin bu pâdişâhın Timur
nezdindeki ölümüne kadar onun yanından ayrılmaması,
bilâhare de, Çelebî Sultan Mehmed tarafından Amasya
diz-darlığına, Murad II. tarafından da Bursa naipliğine
tâyin edilmesi XV. asır başlarında solakların rikâb-ı
hümâyûndaki mühim vazifelerini göstermektedir (krş.
Âşık Paşa-zâde, *Te-vârih-i âl-i Osman*, istanbul tabı, s.
78 v.d.). Bu ehemmiyet Fâtih kanun-nâmesinde (*T O E*
M ilâvesi, s. 27) de belirtilmiş, bir maddesinde
hükümdar, jSefer vâkî o'.dukta rikâb-ı hümâyûnumda

solak-başı.. yürüsün" diyerek, solakların vazifesini tasrih etmiştir. Fâtih zamanında, istanbul'un fethi tarihinden itibaren, solak mevcudunun 200 kadar olduğunu, bunların „âyin-i osmanî" üzere hükümdarın önünde yaya yürüdüklerini biliyoruz (*Mahrusa-i İstanbul fetihnemesi, T O EM ilâvesi, s. 22*). Bu adedin Murad II. devrinde de mevcudiyetini düşünebiliriz. Ancak, Bayezid II. devrinde solakların sayısını 150 olarak gösteren Span» douyn'in bu kaydını ihtiyat ile karşılamak gerekir. Kanunî Sultan Süleyman zamanında ise, dört ortanın mevcudu, evvelâ 80 nefer iken, sonradan yüzer nefere iblağ olunmuş ve bundan sonra da böylece kalmıştır. Bu devirde

SOLAK. 747

artık solak ortaları teşekkül etmiş ve seferlerde de muhafızlık vazifeleri belli olmuş idi. Solak ortaları, böylece, hükümdarın muhafız bölükleri demek oluyordu. Solaklar, cesur, kuvvetli, tecrübeli ve gösterişli yeniçeriler ;arasın-dan, usûlüne göre, seçilirdi. Kavânin-i yeniçe-riyana göre. „solak olan kimesne müşekkel olmak gerektir, boylu-boslu olmak gerektir ve taze oğlan ve köse olmamak gerektir ve bodur olmamak gerektir ; zîrâ solaklar pâdişâhın önünce ziynet için tâyin olunmuş kuludur... Bunların kârı ok atmaktır ve darb delmektir ve bilmeyene tâlim ettirmektir" (Uzunçarşılı, *Osmanlı devleti teşkilâtında kapa kala ocakları, I, 218*). Solakların içinden 12 'si hazar vaktinde, filhakika bir süs olarak, pâdişâhın gezintilerinde, cuma selâmlık alaylarında kendisine refakat eder ve bunlara tahsisen „rikâb-ı hümâyûn solakları" denilirdi. Solak ortalarında her ortanın en eskisinin so'ak-başı olması kanun idi. 4 solak ortasından başka diğer ortarlardan solak-başı tâyin edilemezdi. Vefat eden

sö'ak-başının yerine, ondan sonra gelen dört solak kethüdasından en kıdemlisi solak-başı olurdu. Bu 4 solak ortası manen bir addedilir^ birindeki amirlik ve kethudâlık münha-line diğerinden getirilirdi. Kanunî Sultan Süleyman solak'ortalarından hâriç olarak birisinin bu ortalara solak-başı, kethüda olmasını kat'î surette men'etmiş idi. Solak kethüdalarından birinin solakbaşılığa tâyini ile münhal kalan solak kethudâlığına da yine 4 ortanın en kıdemli oda-başısı getirilir, yürüyüşlerde de sö'akların kıdemli olan sakallıları, kanun mucibince, hükümdara yakın yürürlerdi. Muharebe meydanında 4 so'ak-başı ile 4 solak kethüdası, 4!ödabaşı pâdişâhın atının yularlarını tutar, pâdişâhın eteklerine yapışır, 400 kemankeş okçu so'ak da onu her taraftan ihata»ederlerdi. Solaklar hattâ silâh-dâr, çuhadar, rikâbdâr gibi hükümdara hizmet ile vazifeli 6'anları bile yaklaştırmazlardı. Solakların etrafında ise, yeniçeriler, ikinci tabaka muhafaza kuvvetini teşkil ederlerdi.

Pâdişâhın sefere gidişinde köprü, su geçidi, derbend, ormanlık gibi tehlikeli ve hükümdarın atını ürkütecek yerler geçilirken, solak-başılılar atın yularından tutarlar, solaklar da yaklaşarak, iki taraftan yürür,' sudan geçerken de bâzan yüzerlerdi. Bu esnada, geçilen su dizlere kadar çıkarsa, bir akçe, daha derin ise. daha fazla akçe terakki almalarının kanun olduğunu Chalcocondyle zeyli (*göst. yer.*) kaydetmektedir. Keza, Kanunî Sultan Süleyman zamanında 1532 alman seferinde, yolda bataklıklara rastlanıp, otağ-ı hümayûn ile büyük bir zahmet çekildiği sırada, solaklara

Jo.ö^o

akçe ihsanda bulunulduğunu biliyoruz (**Ferî^ dîn Bey, Münşeat, rûznâme, I, 578**).

Pâdişâh, memleket içinde gezerken, rikâb-ı hümâyûn solakları, husûsî kıyafetleri ile ve ellerinde yay ve okları çekilmiş olduğu hâlde, hükümdarın önünde ve yanında yürürlerdi, başlarında altın üsküften serpuşları ve sorguçları var idi. Sefere giderken ise, umumiyetle solaklar, dolmanlarının eteklerini belle-rindeki kuşaklarına sokarlar ve üzerlerindeki beyaz ve 4 kollu kaftanlarının 2 kolunu giyip, diğer ikisini kuşaklarına sararlardı (resimleri için bk. Chalcocondyle zeyli, *göst. yer. J Mah-mud Şevket Paşa, Osmanlı teşkilât ve kıyafet-i askeriyesi*, istanbul, 1325, resim nr. 32). Koca Nişancı Celâl-zâde de *Tabakât al-mamdlik* 'inde solakları „üsküf pûş ve keman derâgûş, tîrendâz-ı serfirâz, sefid-dâmen, âhen pîrâhen" ve „serâser libâs u zerrin kaba, be-yaz-dâmen, keman-bâzû ve gül-pirehen" şeklinde vasıflandırmaktadır. Ancak solakların **XVIII.** asır başlarında artık ok ve yay taşımadıkları anlaşılmaktadır.

Solak-başlılar, diğer yaya-başlılar gibi, atlı olup, samur ve vaşak kaplı kadife **üst** elbisesi giyip, başlarındaki sorguçlarına balıkçıl tüyü takarlar ve atlarına zincir, esenlik ve gümüş özensi ve topuz koyup, sâh çizme giyerlerdi OEyyûbî Efendi kanunâmesinden naklen Uzunçarşılı, *ayn. esr.*, s. 222; d' Ohsson, *Tableau general de l'Empire Ottoman*, Paris, 1824, VII, 317). Solak kethüdaları da solak-başlılar; gibi atlı, fakat solak odabaşlıları ve solaklar yaya idiler. Solak-başlıların azli gerektiğinde, kendilerine Yedikule dizdarlığı verilirdi. Solak ortalarına, i münhal vukuunda, alınacak efradın çok iyi vasıflı, iyi ok atmasını bilen, muharebelerde tecrübe kazanan ve aynı zamanda ahlaken de mazbut olmalarına dikkat ve itinâ gösterildiği cihetle, yeniçeri ağası arzetmedikçe, bu ortalara kimse Verilmezdi ve

tercihen de, solakların hizmetlerine bakan ve kendilerine müteferrika-i solakan denilen neferler arasından seçilirdi. Bu ortaldan 60., 61., 62., orta odaları eski odalarda, 63. orta ise, yeni odalarda bulunmakta idiler. Kanunî Sultan Süleyman devrinde solak-başlıların ulufeleri 23 akçe olup, sonra XVII. asırda, 26 akçe ve solak kethüdalarının ise, 20 akçe olmuş idi. Bâzı ulufe defterlerinde ise, bu mikdârın daha da fazla olduğu görülmektedir

(bir yazma kanun-nâme ile ulufe defterlerinden naklen Uzunçarşılı, *ayn. esr.*, göst. yer.). XVII. asrın birinci yarısında müteferrika-i solakan sayısı da oldukça fazla idi ve 60. solak ortasının 264, 61. solak ortasının 295, 62 'nin 313 ve 63. solak ortasının ise, 381 müteferrikası vardı idi (h. 1033 tarihli ulufe def 748 **SOLAK — SOLAK-ZÂDE.**

terlerinden naklen Uzunçarşılı, *göst. yer.*, s. 224). Solaklardan bölüğe, kapı kulu süvariliğine çıkanlar bulunduğu gibi tımar ve zeamet alanlar da mevcut idi. XVI. asır ortalarında tımara çıkacak solaklara 15.000 akçelik dirlik verilirdi. Bir tımar kanunu suretinde „atlı sekban kethüdaları ve ağa bölük-başlıları gibi solakların bu mikdar akçelik tımar a çıkageldik-leri" belirtilmektedir (Kanunî devri vesikaları, Bibi. Nat., var. 19). Solak müteferrikaları senelik onar bin akçe ile tımara çıkarlardı. Solak-başlılar dirliğe çıktıkları vakit kendilerine 36.000 akçelik ve solak kethüdalarına da 20.000 akçelik zeamet verilmesi kanun idi (yazma kanunnâme, Es'ad Efendi kütüp., nr. 2362 'den naklen Uzunçarşılı, *göst. yer.*). Yeniçeri ocağının kaldırılmasından evvel, solaklardan rikâb solakları (yahut solakan-ı hâssa) denilen saraya mensup mahdut bir kısım sefere gitmeyip, pâdişâhın alay ile bir yere

veya camie gidişinde, süslü elbiseleri ile, maiyetinde bulunurlardı. Diğerleri gibi solak teşkilâtı da bozulunca, defterde isimleri yazılı solaklar bu merasime iştirak etmez olmuşlar, bunun için derme-çatma efrâd tedârik edilmesine mecburiyet duyulmuş idi. Yeniçeri ocağının kaldırılması ile solak ortaları da tarihe karıştı, sâdece rikâb solak-başısı ile beraber pâdişâhın maiyetinde 8 gedikli ve 4 nefer mülâzım ve 12 nefer solak kaldı ki, bunların sayısı sonra 30 'a çıkarılmış idi. Bunlara âit bir nizâmname hazırlandı ise de, çok geçmeden, yeni teşkilâtta, solak adı da kaldırıldı ve hepsine „rikâb-ı hümâyûn hademesi" denildi (1244 = 1828).

B i b l i y o g r a f y a : Metinde zikredilenlerden başka, tafsilât için, bk. Celâl-zâde Mustafa Çelebî, *Tabakât al-mamâlik fi da-racât al-masâililc* (Millet kütüp., nr. 779, s. 237); Fakirî, *Risale-i ta'rifât* (Univ. kütüp., TY 430); Theodore Spandouyn Cantacuzin, *Petit traicte de l'origine des, Tarcs* (Paris, 1896), s. 115; v. Hammer, *Des Osmanischen Reiches Staatsverfassung und StaaUveruual-tung* (Wien, 1815), II, 50, 210; Rycaut, *Histoire de VEtat de V Empire Oitoman* (Paris, 1670), s. 345; Marsigli, *VEtat mi-litaire de l'Empire Ottoman* (Paris, 1732), tür. yer.; A. H. Lyhyer, *The governement of the Ottoman Empire in the Time of Su-leiman the Magnificent* (Cambridge, Har-vard, 1913), s. 129; Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü* (İstanbul. 1955), İH, 254 v. d. (M. TAYYİB GÖKBİLGİN.)